

Результати вивчення професійних інтересів та схильностей майбутніх пілотів цивільної авіації як показника їхньої психологічної готовності до професійної діяльності

Науково обгрунтовано вивчення інтересів майбутніх авіаторів у контексті дослідження їхньої психологічної готовності до професійної діяльності. Надаються результати емпіричного вивчення досліджуваного явища.

Схильність індивіда до тієї чи іншої професійної діяльності зумовлена багатьма чинниками: спосіб життя та стан здоров'я, ціннісні орієнтації та мотивація, особистісні властивості, особливості пізнавальної та емоційно-вольової сфери, усвідомлені та неусвідомлені спонуки, вже наявні знання, навички, вміння і, звісно ж, професійні інтереси. Для однієї людини важливо реалізувати свій творчий потенціал, для іншої – принести користь суспільству, а третя воліє мати роботу, націлену на економічний результат. Пошук та психологічний відбір осіб, спрямованих на льотну працю і придатних до неї здійснюється спершу у межах профорієнтаційної роботи з юнаками, далі – під час професійного відбору на етапі вступу до льотного ЗВО та під час психологічного супроводу майбутніх авіаторів у ході їхньої професійної підготовки, що врешті передбачає розвиток психологічної готовності до льотної діяльності.

Проблема професійних інтересів та схильностей розкрита у працях таких вчених як: Л. Виготський, Г. Костюк, С. Рубінштейн, Л. Божович, Є. Климов та ін. Зокрема, Є. Климов зробив значний внесок у дослідження професійних інтересів та схильностей і виділяв п'ять психотипів особистості:

1. «Людина-Природа» – професії, пов'язані з рослинництвом, тваринництвом, лісовим господарством (тобто, об'єктом праці є живі організми та нежива природа);
2. «Людина-Техніка» – технічні професії (об'єктом праці служать технічні системи, машини, устаткування, матеріали, енергія);
3. «Людина-Людина» – професії, пов'язані з обслуговуванням людей, із спілкуванням (предметом праці є люди, групи, колективи);
4. «Людина-Знакова система» – професії, пов'язані з обліком, базами даних, цифровими та буквеними знаками, в тому числі і музичні спеціальності (об'єктом праці є умовні знаки, шифри, коди, таблиці);
5. «Людина-Художній образ» – творчі спеціальності (об'єктом праці є художні образи, їх елементи і особливості) [1].

Аналіз літературних джерел, проведений нами на теоретичному етапі дослідження, показав, що «професійну діяльність пілотів цивільної авіації (льотну діяльність) можна визначити як екстремальну, що проходить у складних умовах та пов'язана з високою відповідальністю, оперативністю, динамічністю при обслуговуванні, експлуатації, застосуванні складної техніки й

автоматизованих систем та вимагає від льотного складу високого рівня розвитку психологічної готовності до здійснення такої діяльності» [С. 473, 2]. «Формула професії» пілота повітряного судна (згідно підходу Є. Климова) виглядає наступним чином: предмет праці – техніка (Т) та знакова система (ЗС), цілі праці – перетворюючі (П), засоби праці - машини з ручним керуванням (Р) та автоматизовані системи (А), умови праці – екстремальні (Е) з високою моральною відповідальністю (М) [2]. Отже, найбільш сприятливими для опанування професії «пілот» є типи професійних інтересів: «Людина-Техніка» та «Людина-Знакова система».

Вивчення професійних інтересів та схильностей студентів-пілотів цивільної авіації ґрунтується, перш за все, на розумінні суті та структури поняття «психологічна готовність до діяльності» як загальної, довготривалої готовності, як підготовленості усіх сфер психіки до виконання діяльності з високою результативністю, як інтегративного особистісного утворення, яке має об'єднувати в собі наступні компоненти: мотиваційний, компонент досвіду (змістовий та операційно-організаційний), професійно важливі особливості психічних процесів (пізнавальних та емоційно-вольових) і професійно значущі особистісні властивості (темперамент, характер, здібності) [3], та відповідає двовимірній структурі особистості К. Платонова. То ж, згідно зазначеного підходу до розуміння психологічної готовності, професійні інтереси суб'єкта праці віднесено до мотиваційного компонента психологічної готовності (разом з цінностями та мотивами студентів).

Для вивчення професійних інтересів студентів-пілотів було використано методіку Є. Климова «Диференціально-діагностичний опитувальник (ДДО)», яка дає змогу визначити міру схильності до п'яти основних типів професій («Людина-Природа», «Людина-Техніка», «Людина-Людина», «Людина-Знакова система», «Людина-Художній образ») методом обчислення особистісного психотипу.

Емпіричною базою дослідження виступала кафедра аеродинаміки та безпеки польотів літальних апаратів Аерокосмічного факультету Національного авіаційного університету, де дослідною роботою було охоплено 40 студентів другого курсу, які навчаються за спеціальністю «Льотна експлуатація повітряних суден».

Отримані дані щодо професійних інтересів студентів-пілотів за методикою Є. Климова «Диференціально-діагностичний опитувальник (ДДО)» відображені на рисунку 1. Отже, відсоткове співвідношення рівнів прояву професійних інтересів по даній вибірці респондентів свідчить про переважно середній рівень схильності до таких типів діяльності як: «Людина-Людина» (85%), «Людина-Техніка» (75%), «Людина-Знакова система» (70%), «Людина-Художній образ» (70%). Лише за профілем «Людина-Природа» переважає низький рівень прояву (60%). Варто також зазначити, що по особливо значущим для майбутніх пілотів профілям («Людина-Техніка» та «Людина-Знакова система») виявлено певний відсоток осіб з високим рівнем прояву – 25 % і 15% відповідно. У той же час, не виявлено жодної особи, чий інтерес до техніки був би низьким (0%) при тому, що низький інтерес до знакових систем продемонстрували 15% опитаних.

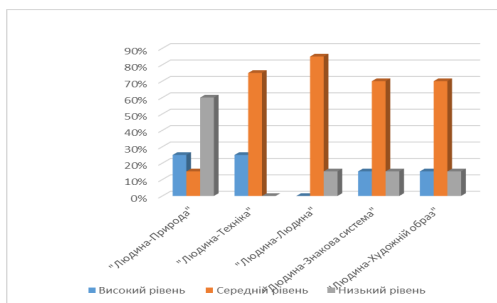

Рис. 1. Відсоткове співвідношення рівнів прояву професійних інтересів студентів-пілотів за методикою Є. Климова

Відсоткове співвідношення домінуючого інтересу у студентів-пілотів за методикою Є. Климова відображені на рисунку 2. Як і очікувалося, 30% опитаних респондентів найбільше цікавляться технічними засобами, їхніми механізмами та управлінням ними. У дещо меншій кількості респондентів (20%) домінує інтерес до соціальної сторони трудових відносин, що має велике значення для роботи пілота як частини льотного екіпажу. У 10 % опитаних осіб виявили найбільший інтерес до природи (природничих наук), що також важливо для професійного становлення пілота як оператора складних автоматизованих систем, чия професійна діяльність протікає у постійній взаємодії із змінними екстремальними умовами зовнішнього середовища. У такої ж кількості студентів-пілотів (10%) у ієрархії інтересів на першому місці знакові системи та творча діяльність. Важливість вміння працювати із знаковими системами (кодами, шифрами, символами) для майбутнього авіатора важко переоцінити у той час як творчі риси є дещо другорядними для даної професії, де цінується зокрема висока нормативність і готовність слідувати чітким посадовим інструкціям.

Рис. 2. Відсоткове співвідношення домінуючого інтересу у студентів-пілотів за методикою Є. Климова

Таким чином, емпіричне вивчення професійних інтересів та схильностей студентів-пілотів як показника їхньої психологічної готовності до професійної діяльності дало нам можливість констатувати наступне:

1) Переважна більшість досліджуваних виявили середній рівень схильності до професійної діяльності наступних типів: «Людина-Людина», «Людина-Техніка», «Людина-Знакова система», «Людина-Художній образ». Лише за профілем «Людина-Природа» переважає низький рівень прояву. Щодо особливо значущих для майбутніх пілотів профілів («Людина-Техніка» та «Людина-Знакова система»), варто вказати на досить значний відсоток осіб з високим рівнем прояву при тому, що не виявлено жодної особи, чий інтерес до техніки був би низьким. Однак, 15% опитаних виявили низький інтерес до знакових систем, що є показанням для необхідності подальшого психокорекційного впливу з метою запобігання негативних явищ у ході навчально-професійної підготовки фахівця.

2) В ієрархії професійних інтересів респондентів у третини опитаних найвищу позицію займає схильність до професій, предметом яких є техніка. П'ята частина досліджуваних проявляє найбільший інтерес до взаємодії між людьми. Респонденти, які найбільше схильні працювати зі знаковими системами, природою чи художніми образами виявлені у рівній кількості і становлять десяту частину від загальної вибірки.

Дані, отримані нами в результаті емпіричного вивчення професійних інтересів та схильностей майбутніх пілотів як показника їхньої психологічної готовності до професійної діяльності на констатувального етапу дослідження, будуть використані при розробці Програми розвитку психологічної готовності майбутніх пілотів цивільної авіації до їх професійної діяльності.

Список літератури

1. Климов Є.О. Образ світу в різнотипних професіях: навч. посіб. [для студентів ВНЗ] / Є.О. Климов; Вид-во ХНУ – Харків: 1995. – 224 с.
2. Чернявська С.М. Психологічні аспекти професійної діяльності пілотів цивільної авіації та їх підготовки у ЗВО / С.М. Чернявська // Перспективи та інновації науки. Серія: Психологія. – 2-23. – Вип. 7 (25). – С. 461-476.
3. Чернявська С.М. Психологічна готовність до діяльності як умова професійної самореалізації студентів-пілотів цивільної авіації / С.М. Чернявська, О.П. Хохліна // *Modernia spekyt vědy: XIV. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut. r.o. — Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut. r.o., 2021. — С. 287-306.*